

FARG'ONA VODIYSIDA ASALARILAR ZARARKUNANDALARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15737677>

Xabibullayev Fayzulla Nabibullayevich

FJSTI gistologiya va biologiya kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Farg'ona vodiysida asalarilar parvarishida uchrayotgan asosiy zararkunandalar, ularning ko'payishiga ta'sir etuvchi omillar, mavjud nazorat choralarining holati va istiqbolli echimlar tahlil qilinadi. Asalarichilikka salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillar orasida agrotexnik tadbirlarning noto'g'ri olib borilishi, iqlim o'zgarishlari va zararkunandalarga qarshi yetarli biologik kurash choralarining yo'qligi alohida o'rin egallaydi.*

KIRISH

Farg'ona vodiysi O'zbekistonning eng zich aholi yashaydigan va qishloq xo'jaligi rivojlangan hududlaridan biridir. Bu yerda asalarichilik qadimdan rivojlangan bo'lib, tabiiy sharoitlar va o'simliklar xilma-xilligi bunga qulay muhit yaratadi. Biroq, so'nggi yillarda asalarilar o'limi, hosildorlikning pasayishi, kasalliklar va zararkunandalar sonining ortib borishi kabi muammolar sezilarli darajada ortmoqda.

Asosiy qism. 1. Farg'ona vodiysida uchraydigan asosiy zararkunandalar

Farg'ona vodiysi sharoitida asalarilar uchun eng xavfli zararkunandalar quyidagilar hisoblanadi:

- *Varroa destructor* (*varroa kanasi*) – asalarilar tanasiga yopishib olib, ularning gemolimfini so'rib yashaydi. Bu oqibatda asalarilarning zaiflashuvi va virusli infeksiyalarga moyilligi ortadi.

- *Aethina tumida* (kichik asalari qo'ng'iz) – asalarilar uyalariga tuxum qo'yadi, lichinkalari esa mum, asal va perga bilan oziqlanadi.

- *Galleria mellanella* (Linnaeus, 1758), Katta mum parvonasi, *Achroia grisella* (Fabricius, 1794) Kichik mum parvonasi, – ular uyani yemiradi, asal va mumni yo'q qiladi.

2. Zararkunandalar tarqalishiga sabab bo'layotgan omillar

- Iqlim o'zgarishi – haroratning keskin o'zgaruvchanligi va namlik darajasining oshib borishi zararkunandalar ko'payishi uchun qulay muhit yaratadi.

- Kimyoviy vositalardan noto'g'ri foydalanish – qishloq xo'jaligida qo'llanilayotgan pestitsidlar nafaqat zararkunandalarni, balki asalarilarning o'zini ham nobud qiladi.

- Biologik kurash choralari sustligi – ko'pchilik asalarichilar hali ham eskicha usullar bilan ishlaydi va zararkunandalarga qarshi ekologik xavfsiz vositalardan foydalanmaydi.

3. Tavsiya etiladigan kurash usullari

- Varroaga qarshi ekologik preparatlar (masalan, tamaki kukuni, isiriq) dan foydalanish.

- Yuqori sifatli va qarshilikka ega zotdagi ona asalarilarni parvarish qilish.
- O'z vaqtida uyani sanitar holatini nazorat qilaish, tozalash, kasallangan oila yoki ramkalarni ajratish.
- Zararkunandalar monitoringini yo'lga qo'yish, xususan feromonli tuzoqlardan foydalanish orqali holatni nazorat qilish.

Xulosa. Farg'ona vodiysi sharoitida asalarichilikning barqaror rivojlanishi uchun zararkunandalar va kasalliklar ustidan samarali nazorat muhim ahamiyatga ega. Bu borada zamonaviy, ekologik xavfsiz kurash vositalaridan foydalanish, doimiy monitoring olib borish va asalarichilarni o'qitish orqali salbiy oqibatlarining oldini olish mumkin. Davlat tomonidan asalarichilikka ilmiy-texnik yondashuvlarni joriy etish orqali bu sohani yanada rivojlantirish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. . Xabibullayev F.N. Asalarilar olamida. Amaliy tavsiyanoma. – Farg'ona, "FDU Nusxa ko'paytirish bo'limi", 2024. 52 b.
2. Xabibullayev F.N. Farg'ona vodiysida asalari oilasining o'ziga xos biologiyasi // Oziq-ovqat xavfsizligi: global va milliy muammolar V xalqaro miqyosidagi ilmiy-amaliy anjuman ilmiy ishlar to'plami. Samargand, 2023, 13-14-oktyabr, – B. 121-124.